

Kronika Muzejskega društva Žiri

Začetki muzejstva na Žirovskem segajo v pozna 60. leta. "Žirovci se ne morejo ponašati z mogočnimi ali s starodavnimi zgodovinskimi spomeniki, vendar so posamezniki sami zase ali v pogovorih s podobno mislečimi prišli do spoznanja, da bi bilo potrebno ohraniti tudi drobne priče o preteklosti te kotlinice. S tem bi ji dali primerno spoštovanje, sedanjemu mlademu rodu pa pomagali razumevati".¹

Te besede je leta 1974 zapisala Marija Stanonik, ki je že leta 1969 v članku v glasilu tovarne Alpina Delo – življenje razmišljala o ustanavljanju podružnice škofjeloškega muzejskega društva. Članek je, kot je zapisala kasneje,² nastal kot rezultat pogovorov z Milošem Mlinarjem, Janezom Sedejem in Alfonzom Zajcem.

Misli na ustanovitev pododborna so se še okrepile ob proslavi tridesetletnice Muzejskega društva Škofja Loka leta 1969, ko je bil kot najpomembnejši rezultat dejavnosti njegovega pododborna odprt nov oddelek Loškega muzeja v Železnikih. "Prav tedaj so predstavniki društva in muzeja izrazili željo in upanje, da bo v Poljanski dolini, morda prav v Žireh, ustanovljen enak pododbor in čez čas kak oddelek, ki bi bil povezan s škofjeloškim muzejem, kar so nekateri prisotni Žirovci z veseljem pozdravili. Podobni glasovi so bili na obeh straneh, v Žireh in v Škofji Loki. Le združiti in uskladiti bi jih bilo treba ter enotno usmeriti."³

"Da bi se te želje uresničile, moramo sami najprej poprijeti za delo. Treba bi bilo ljudi – ustanovni odbor – ki bi se povezal z odborom loškega muzejskega društva in ustreznimi občinskimi organi, da bi zmoogli dobiti primeren prostor ali morda celo stavbo, ki bi bila tudi kulturnozgodovinsko zanimiva, in denar za odkup predmetov in da bi delal propagando, da bi prebivalci morda take stvari tudi podarjali in bi mogel pri nas kmalu zaživeti "ŠUŠTARSKI" MUZEJ."⁴

Želje so se uresničile 20. maja 1970, ko je bil v Žireh ustanovljen pododbor Muzejskega društva Škofja Loka. Sestanka so se udeležili dr. Pavel Blaznik, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka, prof. France Planina, podpredsednik Muzejskega društva Škofja Loka, prof. Andrej Pavlovec, ravnatelj Muzeja v Škofji Loki, Zdravko Krivina, predsednik občine, Lojze Malourh, podpredsednik Skupščine občine Škofja Loka, Izidor Rejc, direktor tovarne Alpina, Viljem Kavčič, predsednik KS Žiri, Franc Kavčič, predsednik SZDL KS Žiri, Marija Stanonik, Milan Žakelj, Andrej Bolčina, dr. Karel Bernik, Alfonz Zajec in Janez Sedej. Slednji trije domačini so bili tudi že člani Muzejskega društva Škofja Loka. "Na njem sta dr. Blaznik in prof. Planina prikazala vlogo in pomen Loškega muzeja,

Muzejskega društva in muzejske dejavnosti sploh, tov. Krvina je navedel naloge žirovske podružnice tega društva, tov. Pavlovec je nakazal profil zbirke, tov. Rejc je predlagal, naj bi ljudi seznanili o namenu in pomenu krajevne muzejske zbirke, da bi se začeli zanimati in pomagali iskati vire. Opozoril je tudi na skrajni čas za zbiranje gradiva, saj je starejših, ki poznajo stari način dela in življenja, vedno manj, mlajši pa predmete muzejske vrednosti pogosto zametujejo kot nevredne; tov. dr. Bernik je pripomnil, da bi bilo treba k dejavnosti povabiti tudi šolo. Po teh in drugih prikazih in mnenjih so navzoči sklenili, da se ustanovi v Žireh podružnica Muzejskega društva in začne pripravljati muzejska zbirka, ki bi obsegala čevljarstvo in čipkarstvo. Pozneje bi jo dopolnila še galerija žirovskih slikarjev samoukov. Predvidoma naj bi zbirko odprli ob praznovanju tisočletnice Škofje Loke.⁵

Na sestanku je bila nakazana tudi že osnovna vsebina zbirke. Zbirka naj bi bila razdeljena v tri "oddelke"; "čevljarški oddelek", ki bi bil sestavljen iz zgodovinskega dela (čevljarstvo orodje in izdelki ter dokumenti), etnološkega dela (prikaz človeka pri delu) in industrijskega dela (šolanje čevljarjev in razvoj podjetja) ter "čipkarski" in "slikarski oddelek". Domačini, ki so bili navzoči, so postali člani iniciativnega odbora, sestanek pa se je končal z ogledom prostorov v Stari šoli, za katere so se navzoči strinjali, da so najprimernejši za muzejsko dejavnost v Žireh. Prvi naporji so mesec kasneje že obrodili sadove.

Prva redna seja žirovskega pododbora je bila sklicana 8. 6. 1970. Na njej so se navzoči Peter Naglič, Vili Kavčič, Alfonz Zajec, Vladimir Pivk, Janez Sedej, Marijan Bogataj, Mirko Kosmač, Ernest Mlakar, Danijel Primožič in Minka Kopač tudi že dogovorili o konkretnem zbiranju predmetov in razdelitvi dela, o načinu obveščanja ljudi in naslovili prošnje za pomoč na žirovska podjetja. Zadali so si še nalogo pridobivati nove člane, ki bi Loške razglede prejeli po nižji ceni. Za predsednika pododbora je bil izvoljen Alfonz Zajec, za tajnika Vladimir Pivk in za blagajničarko Minka Kopač.

V naslednjih mesecih so člani muzejskega društva Žiri in drugi entuziasti, med katerimi je treba še posebej omeniti Janeza Sedeja, Mirka Kosmača in Antona Nagliča, po Žireh in okolici zbirali eksponate za čevljarstvo zbirko. Na drugi strani so največ eksponatov za "čipkarsko zbirko" v trajno ali začasno last prispevali Božo Račič, Danijel Primožič in Alfonz Zajec, ki je bil tudi sicer "gonilna sila" žirovskega pododbora in kasneje Muzejskega društva Žiri. V tem času je pododboru največ težav, kot lahko razberemo iz arhiva, povzročala prostorska stiska.

V naslednjih treh letih se je število članov več kot podvojilo, saj je pododbor v letu 1973/1974 štel že 48 članov. "Po treh letih požrtvovalnega dela članov žirovskega pododbora Muzejskega društva in ob širši družbeni podpori so se pokazali prvi sadovi nove kulturne dejavnosti v Žireh. Naključje je nanese, da so bili v tem času objavljeni prvi prispevki o panogah, ki ju predstavlja žirovska muzejska zbirka. Pri tem pa ne gre prezreti Leandra Mlinarja iz Žirov, ki si je že dolgo prej prizadeval zvedeti čim več o žirovskem čevljarstvu in je tako ohranil mnogo pomembnih podatkov, ki so bili dragocena osnova za muzejsko čevljarstvo zbirko."⁶ *Pri pripravah zbirk in prostorov ne gre prezreti osebnega prizadevanja dr. Pavleta Blaznika in Franceta Planine ter velike pomoči Muzejskega društva Škofja loka, Loškega muzeja, podjetij Alpina in Trak*

- *Etiketa ter Skupščine občine Škofja Loka. Slavnostna otvoritev zbirk Muzejskega društva Žiri je bila 14. 10. 1973 v prostorih Stare šole.*

Z novim zakonom o društvih se je pododbor Muzejskega društva Škofja Loka za Žiri osamosvojil in 26. 12. leta 1975 je bilo ustanovljeno Muzejsko društvo Žiri. V zapisniku o tem lahko preberemo: "Na osnovi potreb, da ohranimo domoznanstvo žirovskega območja tudi poznejšim rodovom in na podlagi Zakona o društvih smo ustanovni člani Muzejskega društva Žiri Alpina - tovarna obutve Žiri, Bogataj Marijan, Kavčič Viljem, Kopač Marija, Kosmač Mirko, Naglič Tone, Oblak Anton, Pivk Vladimir, Poljanšek Alojz in Zajec Alfonz." Kljub osamosvojitvi Muzejskega društva Žiri je bilo sodelovanje z Muzejskim društvom Škofja Loka in Loškimi muzejem še naprej zelo uspešno. Predstavniki Muzejskega društva Žiri, Vladimir Pivk je bil tudi član Sveta Loškega muzeja in se je redno udeleževal sestankov omenjene institucije.

V letu 1975 je društvo imelo že 83 članov. Največ želja je bilo v tem letu usmerjenih v uresničitev idej o galeriji žirovskih slikarjev in zbirki NOB, razmišljali pa so tudi o zbirki "prosvetnega in sokolskega društva" ter "gasilski zbirki". V zapisniku občega zbora, ki je bil 20. februarja sta med pomembnimi nalogami društva zapisani tudi "popularizacija muzejske zbirke" in "k delu muzeja je treba pritegniti tudi prosvetne delavce, zlasti učitelje".

Leta 1976 je društvo omogočilo terensko delo ("študijski popis o narodopisni podobi Žirov in njenih prebivalcev") študentom etnologije pod vodstvom Marije Stanonik.

Leta 1977 so se terenskemu delu ("izmera stavb in etnologija") študentov etnologije pridružili še študentje arhitekture. Sredstva za izpeljavo je na pobudo Muzejskega društva zagotovila KS Žiri. Prav v tem letu so muzejske zbirke doživele najvidnejšo obnovo. Dopolnili so obstoječe zbirke in adaptirali prostore, uredili okolico stavbe. Največ zaslug pri tem je imela tovarna Alpina ob praznovanju svoje 30-letnice. Društvo je sodelovalo tudi pri izdelavi žirovskega grba, potekale priprave zbirke NOB, še naprej pa je društvo prostorska stiska.

V letu 1978 je število članov naraslo na 124. V počastitev krajevnega praznika so 23. 10. odprli zbirko NOB, pri postavitvi katere so največ prispevali Jože Peternelj, Franc Jereb, Lojze Seljak in Peter Naglič. Nemalo društvenih prizadevanj v tem letu je bilo posvečenih "popostritvi" obstoječih zbirk z novimi eksponati, adaptaciji novega prostora za društvene dejavnosti v Stari šoli in prizadevanjem za "iskanje možnosti, kako približati kulturno dediščino krajanom". Društvo je v letu 1978 pripravilo tudi štiri slikarske razstave in "s tem dvigalo kulturno raven krajanov" ter sofinanciralo meritve stavb "pod Taborom", ki so jih opravljali študentje arhitekture.

Leta 1979 je bila pripravljena razstava akademskega slikarja Antona Hermana na temo "noga in obutev".

Še posebej dejavno je društvo praznovalo 10-letnico svojega delovanja.

Ob tej priložnosti je 25. 8. 1980 odprlo galerijo žirovskih slikarjev Franja Kopača, Maksima Sedeja, Tomaža Kržišnika, Stanka Kosmača, Ivana Gluhodedova, Jožeta Peternelja in Konrada Peternelja ter trem najzaslužnejšim članom podelilo priznanja "za njihovo vestno in požrtvovalno delo pri zbiranju in ohranjanju naše preteklosti, ter vneto delo pri Muzejskem Društvu Žiri. Ta priznanja naj bi bila vzpodbuda mlajšim

generacijam, kako je treba delati in skrbeti za ohranjevanje naše kulturne zakladnice". Plakete so dobili Viljem Kavčič, eden pobudnikov pododbora v Žireh, za pomoč pri postavitvi muzejskih zbirk v času njegovega predsednikovanja KS Žiri, Anton Naglič za vestno delo gospodarja društva in vsestransko prizadevnost ter Mirko Kosmač, ki je že pred snovanjem muzejske dejavnosti zbiral predmete za čevljarsko zbirko in kasneje neutrudno iskal možnosti za vsebinsko obogatitev zbirk. Spominsko nagrado je dobil tudi Andrej Pavlovec, ravnatelj Loškega muzeja, v zahvalo za strokovno delo in pomoč pri organizaciji in postavitvi muzejskih zbirk ter pri pripravah likovnih razstav.

V jubilejnem letu je Muzejsko društvo Žiri štelo 154 članov, "čeprav je somišljenikov, tistih, ki želijo in se zanimajo za naše delo, še dosti več [...]."⁷ Poleg v kroniki že omenjenih prizadevnih članov društva in drugih entuziastov ne smemo prezreti še dela Ernesta Mlakarja, Lojzeta Poljanška, Marijana Bogataja, Jožeta Peternelja in Staneta Kosmača ter dolgoletne "oskrbnice" muzejskih zbirk v Stari šoli, Drage Sršen. Pomembna akcija društva v tem letu je bila tudi izdelava vstopnic za muzejske zbirke.

Leta 1981 je bilo pripravljenih več slikarskih razstav, med njimi razstava kiparja in rezbarja samouka Mirana Mazzinija, obogatene so bile zbirke čevljarstva, čipkarstva in NOB. Povečala se je tudi zbirka slik, saj je društvo kupilo slike Janeza Sedeja in akademskega slikarja Dušana Premrla.

Leta 1982 je mesto predsednika prevzel Tone Eniko, tajnika Ivan Naglič, blagajničarka pa je še naprej ostala Minka Kopač. V tem letu je društvo sodelovalo pri pripravi treh razstav. V sodelovanju z likovno sekcijo DPD Svoboda je bila postavljena razstava slikarja samouka Milana Dolenca, v počastitev kongresa slovenskega sindikata je bila pripravljena razstava slikarjev članov sindikata, svoje stvaritve je predstavil akademski kipar Tone Logonder. Izdelane so bile tudi fotografije "vseh starejših hiš v KS Žiri", stekle so priprave za postavitve doprsnega kipa slikarja Maksima Sedeja, pričelo se je sodelovanje v akciji "Prenova starih mestnih in vaških jeder v občini Škofja Loka" oz. z njegovim pododborom v Žireh, ki ga je vodil Miha Naglič.

Leta 1983 je društvo, da bi to problematiko približalo Žirovcem, pripravilo razstavo gradiva o možnostih prenove stavbne dediščine v Žireh. Še posebej živahno je bilo sodelovanje pri "organizaciji in izvedbi XV. zbora aktivistov in borcev NOB Gorenjske ob 40. letnici ustanovitve Prešernove brigade in izvolitve I. NOO na Gorenjskem v Žireh". Tekle so tudi priprave za dokončno postavitve doprsja akademskega slikarja Maksima Sedeja, v sodelovanju s fotosekcijo pri PD Žiri je društvo nadaljevalo z urejanjem fotodokumentacije kraja in pripravilo je slikarsko razstavo.

V naslednjih letih je bilo delovanje društva, kot lahko razberemo iz arhiva, skromno. Odmevnejše je postalo v letu 1987, ko je bila v sodelovanju z Žirovskim občasnikom in ob finančni podpori KS Žiri izdana knjiga Marije Stanonik "Promet na Žirovskem", urejena je bila dokumentacija "vseh starejših hiš v KS Žiri", "zbranega in urejenega je bilo tudi precej drugega dokumentacijskega gradiva (fotografije)", v sodelovanju z DPD Svoboda sta bili organizirani dve likovni razstavi.

Na pobudo muzejskega društva ter ob sofinanciranju KS Žiri je bil 28. 5. 1988 pred Osnovno šolo Žiri slovesno odkrit doprsni kip slikarja Maksima Sedeja. Ob tej priložnosti je spregovoril tudi takratni predsednik Muzejskega društva Žiri Tone Eniko,

ki je poudaril, da je to prvi spomenik po 2. svetovni vojni, ki ne spominja na vojno. V tem letu je bila odmevna razstava "Revitalizacija kompleksa Štalarjeve hiše v okviru prenove Žirov" avtorice dipl. arh. Betke Poljanšek. Začeli in uspešno izpeljali so tudi akcija za postavitve spominske plošče Leopoldu Suhodolčanu, ki jo je v Mršaku 21. 10. odkril Vladimir Kavčič.

Leta 1993 je dolgoletni predsednik Muzejskega društva Žiri, Alfonz Zajec, postal častni član Muzejskega društva Škofja Loka.

Društvo je svojo dejavnost po nekajletnem premoru znova obudilo leta 1995, ko je naloge vršilca dolžnosti predsednika in tajnika Muzejskega društva Žiri prevzel Miha Naglič, blagajničarke pa Marina Pivk. V tem letu je društvo v počastitev 50-letnice zmage nad nacizmom v Stari šoli soorganiziralo razstavo več slikarjev. Ob 90-letnici Jožeta Primožiča, slikarja samouka, je sodelovalo pri pripravi njegove prve in hkrati edine razstave ter se mu tako zahvalilo za njegovo svojstveno ustvarjanje. V muzeju je bila 19. 8. predstavljena knjiga Franca Kopača in Franca Temelja "Šmarnična romanja". Društvo je sodelovalo tudi pri poskusu organizacije "Žirovskih duhovnih večerov". Decembra je bila v tem sklopu, v sodelovanju z Kobariskim muzejem, predstavljena knjiga žirovskega rojaka Albina Mlakarja "Dnevnik 1914-1918". Društvo je sofinanciralo tudi številko 21/22 Žirovskega občasnika ter je od tega leta dalje tudi njegov soizdajatelj.

Prav tako v okviru "Žirovskih duhovnih večerov" je društvo 24. 2. 1996 soorganiziralo predavanje žirovske rojakinje dr. Marije Stanonik o slovenskih narečjih. Odkupilo je predmete od podjetja Poliks v stečaju, začelo z urejanjem društvenih prostorov oz. pisarne v Stari šoli in sodelovalo z Muzejskim društvom Škofja Loka in Muzejskim društvom Idrija. V letih od 1995 do 1997 je društvo organiziralo tudi čistilne akcije v Stari šoli.

Začetni zagon je tudi tokrat polagoma slabel. Danes je delovanje društva skromno in prepuščeno zgolj posameznim prizadevanjem nekaterih njegovih članov.

Naj to kroniko zaključim s topló zahvalo vsem, ki so v preteklih letih, v ne vedno prijaznih časih, po svojih močeh sodelovali pri delovanju pododbora oz. društva, ter z upanjem, da bo kronika Muzejskega društva Žiri tudi v naslednjih letih in desetletjih tako bogata.

Tadeja Primožič

Viri

1. Arhiv Muzejskega društva Žiri.
2. Informator Miha Naglič.
3. Informator Vladimir Pivk.
4. Informator Alfonz Zajec.
5. Miha Naglič, "Žrovci, prebudite se!", Začetki muzeja v Žireh, *Gorenjski glas*, 12. 8. 1997.
6. Tadeja Primožič, Žirovski Muzej - Ob 25-letnici Muzejskega društva Žiri, *Žirovski občasnik* št. 21/22, DPD Svoboda Žiri - Literarna sekcija, Muzejsko društvo Žiri, 1980, str. 176-177
7. Marija Stanonik, Delo - življenje, *Glasiló tovarne Alpina Žiri*, XI. letnik, št. 8, 1969, str. 13-14
8. Marija Stanonik, *Loški razgledi št. XXI*, Muzejsko društvo Škofja Loka, 1974, str. 268-276

str. 13-14

8. Marija Stanonik, *Loški razgledi št. XXI*, Muzejsko društvo Škofja Loka, 1974, str. 268-276
9. Marija Stanonik, Bodica ali potica za Muzejsko društvo Žiri, *Žirovski občasnik št. 13*, DPD Svoboda Žiri - Literarna sekcija, Krajevna konferenca SZDL Žiri, 1978, str. 157
10. Alfonz Zajec, Muzejsko društvo Žiri, *Žirovski občasnik št. 4*, DPD Svoboda Žiri - Literarna sekcija, Krajevna konferenca SZDL, 1982, str. 19-20
11. Alfonz Zajec, Deset let muzejske dejavnosti v Žireh, *Loški razgledi št. XXVII*, Muzejsko društvo Škofja Loka, 1980, str. 306-308
12. Alfonz Zajec, Ob občnem zboru Muzejskega društva Žiri, *Loški razgledi št. XXIX*, Muzejsko društvo Škofja Loka, 1982, str. 307-308
13. Zbirke Muzejskega društva Žiri